

Memorandum w sprawie autonomii narodu tybetańskiego

I Wprowadzenie

Od chwili ponownego nawiązania bezpośrednich kontaktów z rządem centralnym Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) w 2002 roku wysłannicy Jego Świątobliwości XIV Dalajlamy prowadzili wyczerpujące rozmowy z przedstawicielami Pekinu. W czasie tych dyskusji przedstawiliśmy jasno aspiracje Tybetańczyków. Istotą idei Drogi Środka jest zagwarantowanie faktycznej autonomii narodowi tybetańskiemu na zasadach określonych w konstytucji ChRL. To obopólnie korzystne rozwiązanie leży w długoterminowym interesie zarówno Tybetańczyków, jak i Chińczyków. Pozostajemy wierni zasadzie niezabiegania o oderwanie ani niepodległość Tybetu. Pragniemy rozwiązania problemu w ramach prawdziwej autonomii, która jest zgodna z zasadami określonymi w konstytucji Chińskiej Republiki Ludowej. Ochrona i rozwój jedynej w swoim rodzaju tożsamości Tybetu we wszystkich jej aspektach leży w interesie całej ludzkości, a zwłaszcza narodów tybetańskiego i chińskiego.

Podczas siódmej rundy rozmów w Pekinie 1 i 2 lipca 2008 roku wiceprzewodniczący Ogólnochińskiej Ludowej Politycznej Konferencji Konsultatywnej i minister Centralnego Departamentu Pracy Frontu Jedności p. Du Qinglin formalnie poprosił o propozycje Jego Świątobliwości Dalajlamy dotyczące stabilizacji i rozwoju Tybetu. Pierwszy wiceminister Centralnego Departamentu Pracy Frontu Jedności p. Zhu Weiqun dodał, że chcieliby poznać nasze poglądy w sprawie zasięgu samorządu, o jaki zabiegamy, oraz wszystkich innych aspektów autonomii regionalnej w granicach konstytucji Chińskiej Republiki Ludowej.

Memorandum to prezentuje nasze stanowisko w sprawie autonomii oraz zaspokojenia określonych potrzeb narodu tybetańskiego w dziedzinie samorządu na zasadach (tak jak je odczytujemy) zapisanych w konstytucji Chińskiej Republiki Ludowej. W oparciu o nie Jego Świątobliwość Dalajlama był przeświadczony, że prawdziwa autonomia w granicach ChRL może spełnić podstawowe wymagania Tybetańczyków.

Chińska Republika Ludowa jest państwem wielonarodowym i, jak wiele innych regionów świata, stara się rozwiązywać kwestie narodowościowe poprzez autonomię i samorząd mniejszości narodowych. Konstytucja ChRL opisuje podstawowe zasady autonomii i samorządu, których cele są zgodne z potrzebami i aspiracjami Tybetańczyków. Regionalna autonomia narodowa ma zapobiegać tak opresji, jak i odrywaniu się narodowości, odrzucając szowinizm Hanów oraz lokalny nacjonalizm. Z założenia winna służyć ochronie kultury i tożsamości mniejszości narodowych, pozwalając im być panami własnych spraw.

Na podstawie konstytucyjnych zasad autonomii można w dużym stopniu zaspokoić potrzeby Tybetańczyków. W wielu miejscach konstytucja daje szerokie, dyskrecjonalne uprawnienia organom państwa w dziedzinie funkcjonowania systemu autonomii i procesu decyzyjnego. Prerogatywy te mogą zostać wykorzystane do zapewnienia Tybetańczykom prawdziwej autonomii w sposób dostosowany do unikalnego charakteru Tybetu. Wprowadzenie w życie owych zasad może wymagać rewizji lub wniesienia poprawek do właściwych ustaw w celu dostosowania ich do specyficznych cech i potrzeb narodu tybetańskiego. Jeżeli obie strony okażą dobrą wolę, najważniejsze problemy można rozwiązać na podstawie konstytucyjnych zasad autonomii, budując tym samym narodową jedność, stabilizację i harmonijne relacje między Tybetańczykami a innymi nacjami.

II Poszanowanie integralności narodu tybetańskiego

Niezależnie od obecnych podziałów administracyjnych Tybetańczycy należą do jednej mniejszości narodowej. Jej integralność musi być respektowana. To duch, cel i zasada leżące u podstaw konstytucyjnej idei regionalnej autonomii narodowej oraz równości narodowości.

Nie ulega wątpliwości, że Tybetańczycy dzielą język, kulturę, tradycję duchową, podstawowe

wartości i obyczaje, należą do tej samej grupy etnicznej i mają silne poczucie wspólnej tożsamości. Dziela też historię i mimo okresów politycznych czy administracyjnych podziałów, zawsze jednoczyły ich religia, kultura, edukacja, język, sposób życia oraz jedyne w swoim rodzaju środowisko naturalne płaskowyżu.

Naród tybetański zamieszkuje sąsiadujące z sobą regiony Płaskowyżu Tybetańskiego, na którym żył od tysiącleci, jest więc tu ludnością rdzenną. Z punktu widzenia konstytucyjnych zasad regionalnej autonomii narodowej Tybetańczycy w ChRL są jedyną nacją na całym Płaskowyżu Tybetańskim.

Z tych też powodów ChRL uznaje naród tybetański za jedną z pięćdziesięciu pięciu mniejszości narodowych.

III Aspiracje Tybetańczyków

Tybetańczycy mają bogatą, odrębną historię, kulturę i tradycję duchową, które stanowią cenną część dziedzictwa ludzkości. Tybetańczycy nie tylko chcą je zachować, gdyż są im one drogie, ale także rozwijać swą kulturę, duchowość i wiedzę w sposób przystający do warunków i wymogów XXI wieku.

Jako część wielonarodowej ChRL Tybetańczycy mogą wiele zyskać dzięki zachodzącemu w tym kraju szybkiemu gospodarczemu i naukowemu rozwojowi. Pragnąc aktywnie uczestniczyć i przyczynić się do owego rozwoju, chcemy mieć pewność, że nie stanie się to zagrożeniem dla tybetańskiej tożsamości, kultury, najważniejszych wartości oraz odrębnego, kruchego środowiska naturalnego Płaskowyżu Tybetańskiego.

Chińska Republika Ludowa konsekwentnie uznawała wyjątkowość sytuacji Tybetu, co znalazło odzwierciedlenie w postanowieniach Siedemnastopunktowej Ugody oraz kolejnych oświadczeniach i decyzjach przywódców ChRL i powinno pozostać wyznacznikiem definicji zasięgu i struktury określonej autonomii, z jakiej korzystać będą Tybetańczycy. Konstytucja zawiera fundamentalną zasadę elastyczności, pozwalającą na dostosowywanie się do sytuacji szczególnych, w tym wyjątkowych cech i potrzeb mniejszości narodowych.

Oddanie Jego Świątobliwości Dalajlamy szukaniu rozwiązania dla narodu tybetańskiego w granicach ChRL jest bezsporne i niedwuznaczne. To stanowisko jest całkowicie zgodne i zbieżne ze słowami niekwestionowanego przywódcy Deng Xiaopinga, który oświadczył z naciskiem, że wszystkie kwestie poza niepodległością można rozwiązać na drodze dialogu. Zważywszy na nasze zobowiązanie do pełnego respektowania terytorialnej integralności ChRL, oczekujemy, że rząd centralny uzna i w pełni uszanuje integralność narodu tybetańskiego oraz jego prawo do autonomii w ChRL. Wierzymy, że jest to podstawą do rozwiązania dzielących nas różnic oraz promowania jedności, stabilizacji i harmonii między narodowościami.

Aby Tybetańczycy mogli rozwijać się jako odrębny naród w ChRL, potrzebują dalszego postępu gospodarczego, społecznego i politycznego, dostosowanego do tempa rozwoju ChRL i całego świata oraz uwzględniającego specyfikę tybetańską. Wymaga to przyznania im prawa do rządzenia się własnymi sprawami – stosownie do ich potrzeb, priorytetów i cech charakterystycznych – tam, gdzie żyją w zwartych społecznościach w granicach ChRL.

Kulturę i tożsamość narodu tybetańskiego zachować i rozwijać może tylko on sam, nikt inny. Należy umożliwić mu zatem samopomoc, samodzielny rozwój i samorząd, oraz optymalnie je zrównoważyć z niezbędnymi, mile widzianymi wskazówkami i pomocą dla Tybetu ze strony rządu centralnego tudzież innych prowincji i regionów ChRL.

IV Podstawowe potrzeby Tybetańczyków.

Kwestie samorządowe

1. Język

Język jest najważniejszym atrybutem tożsamości narodu tybetańskiego – głównym narzędziem komunikacji, medium tybetańskiej literatury, ksiąg duchowych oraz dzieł historycznych i naukowych. Pod względem gramatyki nie tylko dorównuje sanskrytowi, ale i jako jedyny pozwala na tłumaczenie z tego języka bez najmniejszych zniekształceń. Posiada więc najbogatszą i najlepiej przełożoną literaturę, a wielu uczonych dowodzi, że również największą liczbę dzieł literackich. Artykuł 4 konstytucji ChRL gwarantuje wszystkim narodowościom prawo do „używania i rozwijania własnych języków w mowie i piśmie”.

Aby Tybetańczycy mogli używać własnego języka i rozwijać go, musi on zostać uznany za główny język mówiony i pisany. Winien mieć on ten status w regionach autonomicznie tybetańskich.

Mówi o tym artykuł 121 konstytucji, stanowiący, że „organy samorządu regionów narodowo autonomicznych posługują się językiem mówionym i pisany lub powszechnie używanym na danym terenie”. Wedle artykułu 10 Ustawy o Regionalnej Autonomii Narodowej organy te mają „zagwarantować prawo narodowości zamieszkujących owe regiony do posługiwania się i rozwijania własnych języków mówionych i pisanych”.

Ponieważ tybetański jest głównym językiem Tybetu, artykuł 36 wspomnianej ustawy pozwala władzom regionu autonomicznego na ustanowienie go „językiem wykładowym i egzaminacyjnym” w systemie oświaty. Należy z tego wnosić, że winien on być głównym medium edukacji.

2. Kultura

Głównym celem idei regionalnej autonomii narodowej jest ochrona kultury mniejszości narodowych. Mówią o tym artykuły 22, 47 i 119 konstytucji ChRL oraz artykuł 38 Ustawy o Regionalnej Autonomii Narodowej. W przypadku Tybetańczyków kultura jest ściśle związana z religią, tradycją, językiem i tożsamością, które są zagrożone na wielu poziomach. Ponieważ Tybetańczycy żyją w wielonarodowej ChRL, ochrona ich odrębnego dziedzictwa kulturowego wymaga odpowiednich gwarancji konstytucyjnych.

3. Religia

Religia ma dla Tybetańczyków ogromne znaczenie, a buddyzm jest ściśle związany z ich tożsamością. Rozumiemy wagę rozdziału kościoła i państwa, nie powinno to jednak wpływać negatywnie na swobody i praktyki wiernych. Tybetańczycy nie wyobrażają sobie wolności osobistej lub wspólnotowej bez wolności wiary, sumienia i religii. Konstytucja uznaje znaczenie religii i chroni prawo do jej wyznawania. Artykuł 36 gwarantuje wszystkim obywatelom wolność wierzeń religijnych. Nikt nie możemy nikogo zmuszać do wyznawania, lub nie, żadnej religii. Zakazana jest też dyskryminacja ze względów religijnych.

W świetle międzynarodowych standardów interpretacja zasady konstytucyjnej obejmowałaby także wolność sposobu wyrażania wiary i jej praktykowania. Zawiera ona prawo klasztorów do organizowania się i funkcjonowania zgodnie z buddyjską tradycją monastyczną, udzielania nauk oraz ich studiowania, przyjmowania dowolnej liczby mnichów i mniszek w zgodnych z własnymi zasadami grupach wiekowych. Obejmuje również normalną praktykę publicznego nauczania i odprawiania inicjacji dla dużych grup wiernych, państwo zaś nie powinno się mieszać do spraw praktyk i tradycji religijnych, takich jak związki między nauczycielem a uczniem, zarządzanie instytucjami monastycznymi czy rozpoznawanie inkarnacji.

4. Edukacja

Tybetańczycy, zgodnie z odpowiednimi przepisami konstytucji, pragną rozwijać własny system edukacyjny i kierować nim we współpracy z ministerstwem oświaty rządu centralnego. Podobnie rzecz ma się z pragnieniem aktywnego uczestniczenia w rozwoju nauki i technologii. Zauważamy rosnące zainteresowanie międzynarodowej społeczności akademickiej wkładem buddyjskiej psychologii, metafizyki,

kosmologii i zrozumienia umysłu w naukę współczesną.

Artykuł 19 konstytucji stanowi, że odpowiedzialność za wykształcenie obywateli należy do państwa, a wedle artykułu 119 „organy samorządu w regionach narodowo autonomicznych niezależnie kierują sprawami oświaty na swoim terenie”. Do zasady tej odwołuje się również artykuł 36 Ustawy o Regionalnej Autonomii Narodowej.

Ponieważ zakres autonomii w procesie decyzyjnym nie jest jasny, należy stwierdzić z naciskiem, że Tybetańczycy powinni korzystać z prawdziwej autonomii w sferze własnej oświaty, do czego są podstawy konstytucyjne.

Co się tyczy aspiracji uczestnictwa w rozwoju wiedzy naukowej i technicznej, konstytucja (artykuł 119) i ustawa (artykuł 39), jasno mówią o prawach regionów autonomicznych w tej sferze.

5. Ochrona środowiska

Tybet jest głównym źródłem wielkich rzek Azji. Na jego terenie znajdują się najpotężniejsze góry oraz pełen bogactw naturalnych, pierwotnych lasów i nietkniętych przez człowieka głębokich dolin największy i najwyżej położony płaskowyż na świecie.

Ochronie jego środowiska naturalnego dobrze służyło tradycyjne poszanowanie dla wszelkich form życia, zabraniające krzywdzenia jakichkolwiek istot, ludzi czy zwierząt. Tybet był kiedyś nietkniętym sanktuarium pierwotnej przyrody w unikalnym środowisku naturalnym.

Obecnie środowisku naturalnemu Tybetu wyrządza się nieodwracalne szkody. Najbardziej cierpią łąki, pola, lasy, źródła rzek i dzika zwierzyna.

W związku z tym, i na mocy artykułów 45 oraz 66 Ustawy o Regionalnej Autonomii Narodowej, Tybetańczycy powinni mieć prawo do swego środowiska i móc chronić je zgodnie ze swoją tradycją.

6. Wykorzystywanie bogactw naturalnych

Konstytucja i Ustawa o Regionalnej Autonomii Narodowej mówią jedynie o ograniczonej roli organów samorządowych w dziedzinie ochrony środowiska i zagospodarowania bogactw naturalnych (artykuły 27, 28, 45 i 66 ustawy, oraz artykuł 118 konstytucji, wedle którego państwo „będzie miało na względzie interesy [regionów autonomicznych]”). Ustawa podkreśla wagę ochrony i rozwoju lasów oraz łąk w regionach autonomicznych (artykuł 27) oraz „priorytetowe znaczenie racjonalnej eksploatacji i wykorzystywania bogactw naturalnych, do czego upoważnione są władze lokalne” – lecz jedynie w ramach planów i uregulowań państwa. O jego przewodniej roli w tej dziedzinie mówi wręcz konstytucja (artykuł 9).

Zapisane w konstytucji zasady autonomii nie uczynią, naszym zdaniem, z Tybetańczyków panów własnego losu, jeśli nie będą oni w wystarczającym stopniu uczestniczyć w procesie podejmowania decyzji na temat wykorzystywania bogactw naturalnych, takich jak złoża minerałów, woda, lasy, góry, łąki itd.

Prawo własności ziemi jest fundamentem, na którym opiera się eksploatacja bogactw naturalnych, system podatkowy i dochody gospodarki. Rzeczą najważniejszą jest zatem, by to naród regionu autonomicznego jako jedyny posiadał prawo do przenoszenia własności i oddawania w dzierżawę ziemi (z wyjątkiem tej, która należy do państwa). Na tej samej zasadzie region autonomiczny musi mieć niezależne uprawnienia do opracowywania i realizowania planów rozwojowych zgodnych z zamierzeniami państwa.

7. Rozwój gospodarczy i handel

Rozwój gospodarczy jest w Tybecie – jednym z najbardziej ekonomicznie zacofanych regionów ChRL – pożądanym i bardzo potrzebnym.

Konstytucja stanowi, że władze autonomiczne powinny odgrywać ważną rolę w rozwoju gospodarczym swego regionu zgodnie z jego specyfiką i wymogami (artykuł 118, i artykuł 25 ustawy).

Mówi także o autonomii w dziedzinie administracji i zarządzania finansami (artykuły, odpowiednio, 117 i 32), uznając jednocześnie wagę finansowego wkładu państwa i jego pomocy w celu przyspieszenia rozwoju regionów autonomicznych (jak wyżej, artykuły 122 i 22).

Artykuł 31 Ustawy o Regionalnej Autonomii Narodowej przyznaje terenom autonomicznym, zwłaszcza, jak Tybet, graniczącym z innymi krajami, prawo do prowadzenia handlu przygranicznego i wymiany z państwami trzecimi. Uznanie tych zasad jest ważne dla Tybetańczyków, gdyż sąsiadują z państwami, z których narodami łączą ich więzi kulturowe, religijne, etniczne i gospodarcze.

Pomoc rządu centralnego i prowincji [ChRL] daje chwilowe korzyści, jeśli jednak Tybetańczycy nie będą samowystarczalni i staną się zależni od innych, w perspektywie dłuższej przyniesie skutki negatywne. Ważnym celem autonomii jest zatem uczynienie Tybetańczyków gospodarczo niezależnymi.

8. Opieka zdrowotna

Konstytucja obarcza państwo odpowiedzialnością za zapewnienie opieki zdrowotnej i usług medycznych (artykuł 21). Artykuł 119 stanowi, że należy to do regionów autonomicznych. Ustawa o Regionalnej Autonomii Narodowej (artykuł 40) mówi o prawie organów samorządu regionów autonomicznych do „podejmowania samodzielnych decyzji w sferze planów rozwoju lokalnych usług medycznych w celu promowania tak nowoczesnej, jak i tradycyjnej medycyny narodowości”.

Istniejący system opieki zdrowotnej nie zaspokaja potrzeb populacji tybetańskiej w regionach wiejskich. Zgodnie z przytoczonymi zasadami regionalne organy autonomiczne winny posiadać kompetencje i środki, pozwalające na zaspokojenie potrzeb zdrowotnych całej ludności tybetańskiej oraz na promowanie, w pełnej zgodzie z utartą praktyką, tradycyjnego systemu medycyny i astrologii tybetańskiej.

9. Bezpieczeństwo publiczne

W kwestiach dotyczących bezpieczeństwa publicznego rzeczą najważniejszą jest zapewnienie, by większość funkcjonariuszy wywodziła się z lokalnej narodowości, która rozumie i szanuje własne obyczaje oraz tradycje.

Na ziemiach tybetańskich urzędnikom lokalnym brakuje uprawnień do podejmowania decyzji.

Ważnym aspektem autonomii i samorządu jest odpowiedzialność za wewnętrzny porządek publiczny oraz bezpieczeństwo regionu autonomicznego. Konstytucja (artykuł 120) i Ustawa o Regionalnej Autonomii Narodowej (artykuł 24) dostrzegają znaczenie zaangażowania społeczności lokalnej i upoważniają regiony autonomiczne do organizowania spraw bezpieczeństwa „w ramach systemu wojskowego państwa i praktycznych potrzeb za zgodą Rady Państwa”.

10. Ustalanie zasad migracji ludności

Fundamentalnym celem regionalnej autonomii narodowej i samorządu jest ochrona tożsamości, kultury, języka itd. mniejszości narodowej oraz powierzenie jej kontroli nad sprawami wewnętrznymi. Kiedy odnosi się do określonego terytorium zamieszkiwanego przez zwartą społeczność, bądź społeczności, mniejszości narodowej, przyświecające jej zasady oraz cele niweczy zachęcanie i dopuszczanie do masowej imigracji oraz osadnictwa przedstawicieli większości narodowości Han i innych nacji. Wynikające stąd głębokie zmiany demograficzne doprowadzą do asymilacji, a nie integracji narodu tybetańskiego oraz stopniowego zaniku jego odrębnej kultury i tożsamości. Napływ wielkiej liczby Hanów i przedstawicieli innych nacji oraz przemieszczanie i przesiedlanie ludności zmieni też zasadniczo kryteria niezbędne do korzystania z autonomii regionalnej, gdyż konstytucja stanowi, że nadaje się ją tam, gdzie mniejszości „żyją w zwartych społecznościach” na określonym terenie. Jeśli nie zacznie się kontrolować migracji i osadnictwa, Tybetańczycy przestaną żyć w zwartej społeczności (społecznościach) i utracą konstytucyjny tytuł do regionalnej autonomii narodowej. Będzie to oczywistym pogwałceniem zapisanej w konstytucji wizji kwestii narodowościowych.

Ograniczenie ruchu i osadnictwa obywateli ma w ChRL precedens. W bardzo nieznacznym stopniu

uznaje się jednak prawo regionów autonomicznych do wypracowania własnych środków kontroli „wędrującej ludności”. Naszym zdaniem, to kwestia wagi najwyższej, zapewnienie poszanowania i realizacji celów oraz zasad autonomii wymaga upoważnienia organów samorządowych do ustalania zasad stałego przebywania, osiedlania, zatrudniania i prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby, które pragną przenieść się na ziemie tybetańskie z innych regionów ChRL.

Nie zamierzamy wydalać nie-Tybetańczyków, którzy osiedli się w Tybecie, wychowywali w nim lub żyli od dłuższego czasu. Niepokoi nas pobudzany napływ wielkiej liczby przede wszystkim Hanów, ale i przedstawicieli innych nacji, do wielu regionów Tybetu, co zakłóca życie istniejących społeczności, marginalizuje ludność tybetańską oraz stanowi zagrożenie dla kruchego środowiska naturalnego.

11. Kulturalna, oświatowa i religijna wymiana z innymi państwami

Obok wagi wymiany i współpracy między Tybetańczykami a innymi narodowościami, prowincjami i regionami ChRL w sferach należących do autonomii, czyli kulturze, sztuce, oświacie, nauce, opiece zdrowotnej, sporcie, religii, ochronie środowiska, gospodarce itd., Ustawa o Regionalnej Autonomii Narodowej (artykuł 42) mówi również o prawie regionów autonomicznych do prowadzenia takiej wymiany także z innymi państwami.

V Stworzenie jednej administracji dla narodu tybetańskiego w ChRL

Aby naród tybetański mógł rozwijać swą odrębną tożsamość, kulturę i tradycję duchową, korzystając z samorządu zgodnie z nakreślonymi wyżej potrzebami, Tybetańczycy, cała społeczność zamieszkująca wszystkie regiony uznawane obecnie przez ChRL za autonomicznie tybetańskie, muszą tworzyć jedną jednostkę administracyjną. Obecne podziały, za sprawą których Tybetańczycy podlegają władzom różnych prowincji i regionów ChRL, powodują rozdrobnienie, przyczyniają się do nierównomiernego rozwoju oraz osłabiają zdolność Tybetańczyków do chronienia i promowania wspólnej tożsamości kulturowej, religijnej i etnicznej. Zamiast respektować narodową integralność polityka ta wywołuje podziały i kłóci się z duchem autonomii. Podczas gdy inne mniejszości narodowe, takie jak Ujgurzy i Mongołowie, niemal w całości rządzą swoimi sprawami we własnych, odrębnych regionach autonomicznych, Tybetańczycy wydają się być traktowani nie jak jedna, lecz kilka mniejszości narodowych.

Utworzenie jednej autonomicznej jednostki administracyjnej dla wszystkich Tybetańczyków zamieszkujących obecnie w różnych regionach o statusie autonomii tybetańskiej, jest całkowicie zgodne z zasadą konstytucyjną z artykułu 4 oraz artykułem 2 Ustawy o Regionalnej Autonomii Narodowej, wedle których „autonomię regionalną praktykuje się na terenach zamieszkiwanych przez zwarte społeczności mniejszości narodowej”. Ustawa opisuje regionalną autonomię narodową jako „zasadniczą politykę Komunistycznej Partii Chin, której celem jest rozwiązanie kwestii narodowych” i wyjaśnia w preambule: „Mniejszości narodowe, pod przewodnictwem państwa, praktykują autonomię regionalną na terenach, które zamieszkują w zwartych społecznościach, i powołują organy samorządu w celu sprawowania władzy autonomicznej. Regionalna autonomia narodowa uosabia pełne poszanowanie państwa dla mniejszości narodowych, gwarantuje im prawo do kierowania własnymi sprawami wewnętrznymi oraz stanowi dowód oddania zasadom równości, jedności i wspólnego dobra wszystkich narodowości”.

Nie ulega wątpliwości, że naród tybetański będzie mógł skutecznie korzystać z prawa do kierowania i rządzenia własnymi sprawami tylko za pomocą organu samorządowego mającego pod swą jurysdykcją cały naród tybetański w ChRL.

Ustawa o Regionalnej Autonomii Narodowej przewiduje możliwość zmiany granic regionów autonomicznych. Potrzeba realizacji fundamentalnych zasad konstytucyjnych w sprawie autonomii regionalnej, wymagająca poszanowania integralności narodu tybetańskiego, jest nie tylko całkowicie uzasadniona – niezbędne zmiany administracyjne w żaden sposób nie kłócą się z konstytucją i dokonywano ich już wielokrotnie.

VI Charakter i struktura autonomii

Stopień możliwości korzystania z prawa do samorządu i własnej administracji w wyliczonych wyżej kwestiach wyznacza prawdziwy charakter autonomii tybetańskiej. Najważniejszą sprawą są zatem uregulowania i mechanizmy, pozwalające autonomii skutecznie reagować na jedyną w swoim rodzaju sytuację i podstawowe potrzeby narodu tybetańskiego.

Korzystanie z prawdziwej autonomii winno zawierać prawo Tybetańczyków do utworzenia własnego rządu regionalnego, jego instytucji i mechanizmów najlepiej służących [lokalnym] potrzebom i specyfice. Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych regionu autonomicznego powinno mieć władzę ustawodawczą we wszystkich kwestiach należących do kompetencji regionu, a organy rządu autonomicznego – autonomiczną władzę wykonawczą i administracyjną. Autonomia oznacza także reprezentację i znaczący udział w procesie podejmowania decyzji na szczeblu krajowym rządu centralnego. Skuteczne funkcjonowanie autonomii wymaga faktycznych konsultacji i bliskiej współpracy lub wspólnych decyzji rządów centralnego i regionalnego w kwestiach wspólnego zainteresowania.

Kluczowym elementem prawdziwej autonomii są konstytucyjne i ustawowe gwarancje, na mocy których nie można jednostronnie ograniczać ani zmieniać uprawnień przysługujących regionowi autonomicznemu. Oznacza to, że ani rząd centralny, ani rząd regionu autonomicznego nie mogą bez zgody drugiej strony zmieniać podstawowych zasad autonomii.

Różne aspekty prawdziwej autonomii dla Tybetu, uwzględniające jedyne w swoim rodzaju potrzeby Tybetańczyków i regionu, winny zostać szczegółowo określone, zgodnie z artykułem 116 konstytucji (i artykułem 19 Ustawy o Regionalnej Autonomii Narodowej), w przepisach dotyczących autonomii lub, jeśli uznane zostanie to za właściwsze, w odrębnej ustawie bądź regulacjach. Konstytucja, na przykład artykuł 31, pozwala na elastyczność w kwestii przyjmowania ustaw specjalnych, odnoszących się do sytuacji szczególnych, takich jak Tybet, przy poszanowaniu ustalonego społecznego, ekonomicznego i politycznego systemu kraju.

W rozdziale VI konstytucja mówi o organach samorządu regionów autonomicznych i przyznaje im uprawnienia ustawodawcze. Artykuł 116 (i 119 Ustawy) pozwala na przyjmowanie „odrębnych regulacji w świetle politycznej, gospodarczej i kulturowej specyfiki jednej lub więcej narodowości na określonym obszarze”. Konstytucja uznaje uprawnienia autonomicznych administracji w wielu obszarach (artykuły 117-120) oraz upoważnia rządy autonomiczne do elastycznego wdrażania ustaw i polityki rządu centralnego oraz wyższych organów państwa zgodnie z uwarunkowaniami lokalnymi (artykuł 115).

Wspomniane przepisy w znacznym stopniu ograniczają decyzyjne uprawnienia autonomicznych organów rządu, niemniej konstytucja przyznaje im prawo do przyjmowania ustaw i prowadzenia polityki, uwzględniających potrzeby lokalne – w tym także różniących się od regulacji obowiązujących gdzie indziej, również na szczeblu rządu centralnego.

Choć potrzeby Tybetańczyków są zbieżne z konstytucyjnymi zasadami autonomii, ich zaspokojenie utrudniają liczne problemy, które sprawiają, że egzekwowanie owych zasad jest dziś trudne lub nieskuteczne.

Funkcjonowanie prawdziwej autonomii wymaga, na przykład, jasnego podziału uprawnień i odpowiedzialności rządu centralnego oraz rządu regionu autonomicznego w granicach ich kompetencji. Obecnie nie jest to jasne, a uprawnienia ustawodawcze regionów autonomicznych są niepewne i bardzo ograniczone. I tak, choć konstytucja uznaje szczególną potrzebę regionów autonomicznych stanowienia prawa w wielu istotnych dla nich kwestiach, artykuł 116, w którym znalazł się wymóg akceptacji takich decyzji na szczeblu najwyższym – Stałego Komitetu Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych – utrudnia wprowadzanie w życie zasad autonomii. Co więcej, dotyczy to jedynie zgromadzeń regionów autonomicznych, podczas gdy zwykle (to jest nieautonomiczne) prowincje ChRL nie potrzebują takiej zgody i po prostu informują („do wiadomości”) Stały Komitet OZPL o przyjęciu danej ustawy (artykuł 100).

Zgodnie z artykułem 115 autonomia podlega licznym uregulowaniom ustawowym i administracyjnym. Niektóre ustawy istotnie ją ograniczają, inne często są z sobą sprzeczne. W efekcie faktyczny zasięg autonomii pozostaje niejasny i nieustalony, gdyż jest jednostronnie zmieniany ustawami i przepisami wyższego szczebla, a często po prostu zwrotem polityki. Brakuje też ustalonego procesu konsultacji i rozstrzygania ewentualnych sporów między rządem centralnym a regionalnym w kwestii zasięgu i wdrażania autonomii. Wynikająca stąd niepewność ogranicza inicjatywę władz regionalnych i utrudnia dziś Tybetańczykom korzystanie z prawdziwej autonomii.

Na tym etapie nie chcemy szczegółowo omawiać tych i innych utrudnień, wymieniamy je jednak dla przykładu, by zająć się nimi podczas przyszłego procesu dialogu. Będziemy nadal wczytywać się w konstytucję oraz inne akty prawne i jeśli zajdzie taka potrzeba z przyjemnością przedstawimy rezultaty naszych analiz.

VII Droga w przyszłość

Jak już stwierdziliśmy, naszym celem jest poszukiwanie możliwości zaspokojenia potrzeb narodu tybetańskiego w ramach systemu obowiązującego w ChRL, ponieważ uważamy, że są one zgodne z konstytucyjnymi zasadami autonomii. Jego Świątobliwość Dalajlama wielokrotnie podkreślał, że nie mamy ukrytych zamiarów. W żadnym razie nie zamierzamy czynić odskoczni do oderwania się od ChRL z żadnych uzgodnień w sprawie prawdziwej autonomii.

Celem tybetańskiego rządu na wychodźstwie jest reprezentowanie interesów Tybetańczyków i mówienie w ich imieniu. Nie będzie on więc potrzebny i zostanie rozwiązany po wypracowaniu porozumienia między nami. W rzeczy samej Jego Świątobliwość wielokrotnie powtarzał, że nigdy już nie obejmie żadnego politycznego stanowiska w Tybecie. Pragnie jednak użyć wszystkich swych wpływów do zapewnienia owemu porozumieniu legitymacji niezbędnej do uzyskania poparcia Tybetańczyków.

Zważywszy na te zobowiązania, proponujemy, by następnym etapem tego procesu była zgoda na rozpoczęcie poważnej dyskusji o kwestiach podniesionych w tym memorandum. W związku z tym uważamy, że należy omówić i uzgodnić możliwy do zaakceptowania przez obie strony mechanizm, bądź mechanizmy, oraz kalendarz, pozwalające na uczynienie tego w sposób efektywny.